

Erjavec

NAŠI ZAPISKI

Socialna revija.

Izhajajo 15. vsakega meseca. — Naročnina za vse leto K 3.—, za pol in četrt leta razmerno. — Posamični zvezki 24 h. — Rokopise sprejema uredništvo, naročnino pa upravništvo „Naši zapiski“ v Ljubljani.

Leto IV.

Ljubljana, meseca julija 1906.

Št. 7.

Govekar in Govekarji.

En sam slučaj, ki sem mu že zadnjič prisodil simbolično vrednost, je odprl duri in osuplim očem se je pokazala veličastna perspektiva.

Res je, da igrajo v našem gledališču budalosti in da je naš, Bog se usmili, kulturni zavod pokobiljen in pokrjavljen, ampak občinstvo ni zrelo za življenjsko dramo.

Res je, da je smél človek, ki odreka našemu narodu kulturo, ampak naš narod ni kulturn, zavrača tujinsko negacijo, kritiko življenja, ki je bila zmirom vsebina in namen umetnosti.

Res je, da imamo odlično mlado umetnost, toda naš narod je nezrel za umetnost in vrhutega siromašen, zato naj poberejo umetniki šila in kopita ter se spravijo na tuje, kakor sinovi propalega kmeta.

Res je nazadnje, da naš narod zavrača umetnost zaradi umetnosti same — to je naš l' art pour l' art — in da gre skromni Slovenec po dnevnem napornem delu v gledališče namesto v gostilno zato, ker je ceneje.

Kdo je napisal te stavke? Jaz jih nisem napisal. Na čisto drugi njivi se je porodila njih genialna hinavščina. Ne še toliko genialna kakor genljiva. „Rad bi, saj vem, kako bi bilo treba — ampak naš narod!“ In solza na licu.

Tako, recimo, hodi Govekar po Ljubljani in išče, kaj bi dramatiziral. Kdor bi ga videl, bi si mislil: „To je postaven človek, ki se redi in nič ne misli.“ Ne, Govekar plaka. On plaka, da je na šentpeterskem predmestju bolj popularen nego Shakespeare in Ibsen. Toliko nesebičnosti še nisem doživel nikoli, razen oni dan, ko sem gledal prodajalca konjine, ki je bridko jokal pred svojim mnogoštevilnim občinstvom: „O, ljudje božji, kako se mi smilite, da se ne morete privoščiti boljšega!“ In je prodajal dalje.

Krivično je, da imenujem baš Govekarja. On dramatizira s krvavečim srcem, ne zato, ker nima svojih idej, temveč zato, ker je tipus. Legijon je Go-

vekarjev; res je, da ne dramatizirajo vsi, toda Govekarji so vendar. Ne pasejo se le na enem polju; po vsi domovini jih mrgoli in največ je tistih, ki hodijo v politiko na pašo. Vsi so junaki dvojnega prepričanja. S solzami v očeh mi tožijo Govekarji: „Lepa stvar je prepričanje, lepa stvar je ideal — ampak ljudje so neizobraženi, zahtevajo budalosti na odru, v knjigi in na shodu in jaz imam družino!“ Navaden Govekar, kakor jih hodi brez števila po naših ulicah, sedi z menoj v gostilnici, sreča me na cesti in nabere obraz v bridkostne gube: „Res je, prav imaš; v gnojnici živimo!“ In kaj napravi poštenjak drugo jutro, ko je svoje ideale prespal? „Ne, nimaš prav! Ne mi, rodoljubi, mi nismo vodniki občinstva; občinstvo je naš vodnik in ker je občinstvo neumno, smo neumni tudi mi!“ Tako govori Govekar namreč samo v javnosti; to je njegovo drugo prepričanje, ki je namenjeno za „ljudi“. Ni ga sram pred ljudmi; pred menoj bi ga bilo sram.

*

Velika zмотa leži v tem dvojnem prepričanju in v zmoti leži groba žalitev naroda. Vsi Govekarji, od prvega do zadnjega, podcenjujejo narod in precenjujejo sebe. Razkrojili so narod v dva natanko ločena dela: v narod, ki ni zrel za kulturo, in v Govekarje, ki trpe strahovito ob tej nekulturi in ji zategadelj služijo. Nikoli ti ne poreče Govekar v literaturi: „Po mojih mislih je ta roman slabo zasnovan, nerodno pisan —“; v politiki: „Po mojih mislih nimaš prav in tvoje nehanje je brezkoristno —“; in v umetnosti: „Po mojih mislih tvoje delo ni umotvor!“ — Ne, Govekar poreče: „Tvoj namen je imenitno delo, ampak za narod ni; prav imaš, ampak za tvoje ideje ni zrel naš narod; tvoje delo je umotvor, ampak kaj bo naš narod z umetnostjo?“

To se pravi: Jaz, Govekar, stojim visoko nad svojim narodom, vem natanko, česa bi bilo treba in kako bi moralo biti. In kljub temu, da to vem, ne storim, česar bi bilo treba, ne trudim se, da bi vzdignil narod k sebi, temveč lezem sam v najgloblje njegove luže, zatajujem z udanim srcem svoje prepričanje in sem na ta prijetni način svojega rodoljubja mučenik, kjerkoli me človek zgrabi. Siromak se je zmotil. Ni treba, da bi on vlekel narod v svoje višave, temveč hudó je treba, da se vzdigne iz svoje lene, gnile, po neizobraženosti smrdeče samozadovoljnosti do višine svojega naroda.

Tako so se vzdignili Jurčič, Kersnik, Trdina, Levstik, Tavčar; in narod, ki je stal nad njimi, jih je sprejel z obema rokama.

*

In kolika bojzljivost, kolika strahopetnost leži v tistem dvojnem prepričanju! Človek, ki ima v svojem srcu le žarek umetniškega inštinkta, in posebno še človek, ki ima v svojem srcu le žarek ljubezni do svojega naroda, bo delal zmirom brez strahu, kakor mu ukazujeta umetniški inštinkt in ljubezen. Brez strahu in brez obzira, tudi brez čustva, da kaj „žrtvuje“ svojemu prepričanju;

zato bo tako delal, *ker ne more drugače*. Govekar in njegova pasma pa more tako in more tudi drugače. To so ljudje, ki nimajo v svojem srcu ne umetniškega inštinkta in ne druge ljubezni, nego mogočno in globoko ljubezen do samega sebe. V politiki se ta pasma navadno ne pridruži nobeni stranki; če se pridruži, tedaj je čisto gotovo „zmerna frakcija“, to se pravi, ohrani se za hrbtom mostiček na drugi breg. Njih geslo je: „Res je, ampak!“ Na tem bregu je „res“, na onem „ampak“, po sredi pa jadra zmerni poštenjak in se redi. Njegova cula je polna raznovrstnih prepričanj, njegovo pa ni nobeno. — V literaturi so iznašli ti globokoumni Govekarji „zmerno moderno“. „Jaz sicer z vsem srcem simpatiziram z moderno, ampak!“ Ne vem, če Govekar še zmirom misli (njegova pasma misli še zmirom), da je izraz „moderna“ sinonim za svinjarjenje. Pa nič ne dé, če tako misli, zakaj še v tem slučaju bo razodel svojo naturo in bo rekel: „Do kolen grem, dalj pa ne; vse kar je prav!“ Ta prijetna pasma, ki živi, dasi nekoliko okusnejša, tudi v drugih narodih, je pozdravila Maeterlincka, ko je napisal svoji ženi v prilog „Monno Vanno“, „Neprošenega gosta“ pa je zasmehovala, natanko tako, kakor je zasmehovala po ljubljanskih krčmah prve Zupančičeve pesmi. — Kako sodijo Govekarji o umetnosti, o tem ni treba, da bi govoril še posebej. Najizobraženejši Govekar je objavil to sodbo v svojem listu in čemu bi kvaril vrednost njene klasične naivnosti? Le to je treba zapisati: ta mnogoštevilna pasma je v prvi vrsti kriva, da slovenski narod ne pozna svoje umetnosti, niti imen ne svojih umetnikov.

Ti ljudje pravijo, da vedo natihoma, kako bi bilo treba in kam, toda — „narod neče“. O, narod hoče. Le Govekarji so leni, strahopetni in bojzljivi. Boje se dela, zato delujejo.

*

Dvojno prepričanje se imenuje po slovensko „delovanje“. Napiši pošteno kritiko o čemerkoli; mislil boš, da si storil koristno in rodoljubno delo, ki bo rodilo sadove. In se boš zmotil. Zakaj v tistem trenutku bo vstal v tem ali v onem kotu ta ali oni Govekar in te bo ogovoril ves razžaljen: „Manj besed, gospod, in več delovanja!“ — Tudi jaz sem delal, že veliko sem delal in časih sem vesel, če se ozrem po svoji njivi. Delal sem, deloval nisem. Zakaj bil sem, kar ni bil še nikoli in nobeden Govekar: bil sem umetnik. In ljubil sem svoj narod, ki ga še nobeden Govekar ni ljubil. Govekarji ne morejo ljubiti naroda, za tako ljubezen ni prostora v njih praktičnem srcu; zato so rodoljubi. Ne ljubijo ga, temveč delujejo za narod.

In zdaj bi rad vedel, enkrat za vselej, kaj pomeni beseda „delovanje“. Razodeni mi, Tebanec! Služil sem kulturi svojega naroda z vso svojo močjo; to ni bilo delovanje. Ti, mnogovedni Tebanec, si oviral to kulturo, kolikor so pač zmogle tvoje slabotne rokce. Ali je bilo to delovanje in kaj je delovanje?

Govekar se nasmehne in mi odgovori po angleško:

Bussiness!

*

Tako je. In zdaj je razjasnjen fenomen, da še nobeden rodoljub, ki je deloval za svoj narod, ni trpel zanj. Vsaj jaz doslej še nisem videl take sorte čudaka in bi bil zelo vesel, če bi ga srečal. Govekar sicer trpi, zato, ker mora neprestano premagovati svoje nagnenje in prepričanje, ampak to trpljenje je bolj notranje.

*

Morda je kdo pričakoval, da bom z resnim obrazom, natanko in po vrsti odgovarjal Govekarju, ki je zadnjič v svojem listu naperil name prav tako neumen kakor aroganten članek. Da se bom prepiral z njim o umetnosti in kulturi. Toda moje opravilo ni, da bi se prerekal z vsakim posameznim Govekarjem, ki ga srečam na cesti; pač pa je moje opravilo, da pokažem na tipus, da razodenem njegovo naturo, odkrijem njegov izvor, preiščem njegove življenjske šege in navade, skratka, da ga v podobi naše kulture postavim v tisti kot, v katerega sodi. To pa je naloga umetnika; ne more biti drugega, nego vsebina umotvora . . . In čudno je, da še ni prišel človek, ki bi bil zgrabil Govekarja na cesti ter ga kratkomalo dramatiziral.

Dobro meni! Kaj zato, če pride mimo moje zgradbe kužek, zazeha v sonce in vzdigne nogo! Za rezultat se ne menim veliko, kužka simboliziram brez usmiljenja ter ga postavim krščansko stiliziranega v svojo lepo zbirko, ki bo sčasoma precej popolen arhiv malovredne dobe.

Ivan Cankar.

Politično življenje Slovencev.

(Nadaljevanje.)

VI. Dualizem je vzbudil odpor na Slovenskem. Tudi od slovenskih poslancev se je bilo zahtevalo, da bi zapustili državni zbor solidarno s Čehi. Ta taktika, posnemanje Čehov namreč, pa je že enkrat Slovence škodovala, a Čehom ni nič koristila. Kranjski Slovenci so leta 1867. volili poslance v državni zbor prvič s pridržkom, sklenivši addresso na cesarja, zato pa je Beust razpustil kranjski deželni zbor. Pri novih volitvah je vlada v boj zoper slovenske kandidate komandirala uradništvo — in padla je Ljubljana. To je Slovence iztreznilo; po pismu dr. Riegra, naj se sedaj na solidarnost federalističnih poslancev ne ozirajo, so volili drugič brez adrese in pridržkov.

Vsled dualizma so prihajali Slovenci do spoznanja, da po sedanji poti ne dosežejo svoje narodne samostojnosti. Iskali so novih potov: na eni strani so zahtevali, da bi bilo treba posnemati češko taktiko, ki pa se ni obnesla, kakor smo videli, ker je šel Beust preko nje na dnevni red; na drugi strani pa so se zopet začeli zavedati samega sebe in svojega programa, slonečega na narodnem

načelu. In to je bila zdrava reakcija, ki je rodila živahnejše politično življenje obč, zlasti najlepšo dobo narodne politike: tabore.

Svetec je prevzel nalogo, da je zagovarjal novo decembersko ustavo. Bil je mnenja, da se mora dualizem po skušnji ovreči, skušnja ga mora ob vero in kredit dejati. Veseli moramo biti § 19. o narodni enakopravnosti in razširjene deželne avtonomije, ki nam ju je dala nova ustava.

Nezadovoljnost z dualizmom, nedostatek večjega političnega lista, ki bi odločno zagovarjal narodno načelo, to je napotilo štajerske Slovence (med njimi so bili: dr. Dominkuš, dr. Vošnjak, Žuža, dr. Razlag, dr. Kočevar, Kapus, doktor Muršec, Raič, Lenček, Lipold, Herman, Pfeifer), da so ustanovili leta 1868. v Mariboru „*Slovenski Narod*“. Program listu je bil: narodni, pri tem pa svobodomiselni pravec. „*Slovenski Narod*“ se je potegoval za združenje vseh Slovencev v eno administrativno celoto. Prvi urednik je bil Anton Tomšič.

Anton Tomšič (1842—1871) je bil odličen žurnalst in govornik. Nasprotniki so ga imenovali „*der windische Heiland*“. Vsled ostre pisave je nastala proti listu domača opozicija, da se je prišel dr. Toman pogajat; nato se je dosegel mir. Glavni sotrudniki so bili Tomšiču: Levstik, Jurčič in dr. Vošnjak. Zaradi ostrih člankov Levstikovih je prišel Tomšič često pred porotnike in se je znal izborno zagovarjati, da je bil oproščen (nekoč je imel državni pravdnik kar trinajst člankov v rezervi, da bi ga prijel — toda ni tožil).

Pomen „*Slovenskega Naroda*“ je bil, da je postal glasilo slovenskega izobraženega občinstva, ker so dopisovali vanj najimenitnejši slovenski politiki, pesniki in pisatelji. Tudi ljudstvo je znalo ceniti važnost lista in prihajalo po več ur daleč pozdravljat urednika Tomšiča in ga zahvaljevat za njegovo delo.

Na podlagi decemberske ustave, ki je jamčila svobodo shajanja in združevanja, so začeli Slovenci v tem času po češkem vzgledu prirejati *tabore*, to je: shode pod milim nebom. Dr. Zarnik pravi, da stopa slovenski narod s tem dejanjem (s prirejanjem taborov) iz čitalničnega radovanja in rajanja prvokrat samostalno na politično polje. Misel o prirejanju taborov je prišla od štajerskih Slovencev. Kakor vidimo, so v tem času štajerski Slovenci dajali impulze narodnemu gibanju. Ljubljana zaostaja za Mariborom. Na taborih se je govorilo in glasovalo za zedinjeno Slovenijo in za narodno enakopravnost v šoli in uradu (tudi pri bogoslovnih šolah in pri cerkvenih uradih; zahtevalo se je slovensko vseučilišče). Poleg tega so se razpravljale razne gospodarske stvari z ozirom na potrebe dotičnega kraja, kjer se je vršil tabor.

Glavni tabori so bili: Leta 1868. v Ljutomeru, Žalcu in Šempasu na Goriškem; 1869. v Brdih pri Gorici, v Sevnici, na Kalcu na Notranjskem, v *Vižmarjih* in v Ormožu; 1870. v Tolminu, v Sežani, v Cerknici, pri Kapeli pod Radgono, v Kubedu v Istriji, na Bistrici pri Pliberku na Koroškem, v Vipavi in v Žopračah na Koroškem; 1871. v Buheljah na Koroškem.

Tabori so se vršili po vsem Slovenskem in udeleževale so se jih vse vrste naroda. Udeležba je bila ogromna, zbralo se je vselej od blizu in daleč po več

tisoč taboritov z zastavami, najznamenitejši je bil brezdvomno vižmarski tabor, o katerem se navaja, da je prišlo nanj 30.000 ljudi. Za spomin so se razdeljevale taborske svetinje. Na tabore so prihajali tudi sosede Hrvatje, od vseh strani so se pošiljali telegrafični pozdravi (s Češkega n. pr. od Palackega in dr. Riegra). Dasi je bilo vselej zbranega na tisoče ljudstva, je vendar vladal red. Po več ur je stala množica nepremično, tudi ob slabem vremenu. Zanimanje in navdušenje je bilo splošno.

Vlada ni delala zaprek taborom. Reči moramo, da so Slovenci za vlade dr. Giskre kot ministra notranjih stvari uživali veliko politično svobodo. Glede prvega tabora v Ljutomeru je imel okrajni glavar pomisleke, ali bi ga dovolil ali ne, toda Giskra mu je na njegovo vprašanje kratko odgovoril: unbedingt bewilligen.

Kot govorniki so nastopali na taborih zlasti: dr. Costa, dr. Lavrič, Noli, dr. Razlag, dr. Tonkli in dr. Vošnjak; najiminitnejša ljudska govornika med vsemi pa sta bila dr. Zarnik in Raič.

Dr. Valentin Zarnik (1837—1888) je bil vsestransko izobražen človek, ki je imel posebno zmožnost za jezike. Po njegovem prizadevanju so se začeli slovenski tabori, na katerih je bil on najbolj popularen govornik ali kakor ga je Dežman rad apostrofiral „der gefeierte Taborheld“. Zlasti na Koroškem so ga zelo čislali in ga večinoma izvolili za predsednika taborov. Dr. Zarnik se je posebno prikupil zaradi dovtipnosti, s katero je solil svoje govore.

Božidar Raič (1827—1886) je bil duhovnik orjaške postave in gromovitega glasu — rojen ljudski govornik. Raič je bil zagovornik staroslovenskega obreda. V politiki ni nastopal diplomatično, ampak odkrito in odločno. Bil je za to, da bi se slovenski poslanci tesneje združili s slovanskimi. Napisal je poleg mnogobrojnih drugih spisov tudi večji sestavek v „Slovenskem Narodu“ o Havličku, ki mu je bil učitelj v slovanski politiki, kjer si želi, da bi imeli Slovenci kaj takih mož, in o Janu Husu, ki ga je tudi poslal „Slovenskemu Narodu“, a ni prišel — ne vemo, zakaj — na svetlo. Žal, da nimamo tega spisa, ker bi nas zanimalo, kako je sodil o Husu duhovnik Raič, ki je izjavil, da inteligentnega človeka verske razlike ne motijo.

Tabori so zanesli med ljudstvo glavno točko slovenskega narodnega programa: zjedinjeno Slovenijo in ji uglasili pot tudi v postavodajalne zборе.

V adresi kranjskega deželnega zbora se leta 1870. *prvič* omenja ta točka. Adresa govori o razširjenju avtonomije kraljevin in dežel ter se izjavlja obenem za „združenje vseh pokrajin, koder prebiva slovenski narod, v eno administrativno in kolikor mogoče državno pravno celoto.“ Tako se je v kranjskem deželnem zboru prvič v ustavni dobi tudi formalno pojavila glavna slovenska zahteva. Dr. Bleiweis je pojasnjeval, zakaj se doslej še ni stavil izrekoma tak predlog ali resolucija. Po njegovem pojasnilu zato, „da bi se ne skrunila sveta Slovenija s tem, da bi jo bili po krivičnem volilnem redu sestavljeni deželni zbori na Štajerskem, Koroškem in Primorskem iz hiše zapodili. Neoskrunjeno

so jo hoteli obdržati. Trije ustavni faktorji bi jo bili pokopali: deželni zbori, državni zbor s svojo centralistično večino in vlada, ker je n. pr. dr. Giskra zjedinjeno Slovenijo naravnost imenoval sanjarijo“. Kakor bi se ne bilo isto go-dilo deželni aytonomiji in narodni enakopravnosti, ki sta bili v programu slovenske politike! Ko je pa nastopil Potocki, je upal dr. Bleiweis, da je napočila prava doba za poudarjanje zedinjene Slovenije. Prihodnjost je pokazala, da niti Potocki niti Hohenwart nista mogla izpolniti tega upanja in „Novice“ so črno obrobline naznanjale Hohenwartov odstop z besedami: „Poravnava odložena!“ Brezdvomno je zasluga taborskega gibanja, da je vzbudilo in razširilo med ljudstvom slovenski narodni program. Na podlagi narodnega načela so tudi sklenili slovenski in hrvaško-srbski politiki leta 1870. skupni jugoslovanski program, ki se naj kaže v edinstvu na književnem, gospodarskem in političnem polju. Spominjajo se tudi svojih rojakov onostran mej, ki jim hočejo pomagati v enakih potrebah. Nimamo sicer podrobnejšega poročila o tem programu, kako so si predstavljali to edinstvo, toda načelo narodnosti, na katerem temelji, je edino zdrava podlaga, ki ima upanje na uresničenje brez bratomornega boja.

(Dalje sledi.)

O spolnih boleznih.

(Nadaljevanje.)

Četudi so simptomi razvoja bolezni v tem stadiju pacientu neprijetni, da mu lahko povzročajo celo bolečine in onemogočajo vsako delo, vendar se ne morejo primerjati z bolečinami, katere mu napravljata najvažnejši komplikaciji, namreč vnetje modiča (Nebenhodenentzündung) in vnetje raznih sklepov.

Prvo nastaja vsled tega, ker se bolezen poloti semenskega odvodnika in naposled napade modič, kateri zaradi tega oteče za otroško pest debelo. Ta otok pa vzbuja hude bolečine.

Druugo nastaja tako, da se gonokoki razlezejo v krvni obtok in se osobito v sklepih, navadno v kolenu, naselijo ter povzročajo vnetje, katero se smatra za najgoršo, najbolestnejšo komplikacijo. Dobro še, da je ta komplikacija zelo redka. Še bolj redko pa je vnetje srca, osrčnika, možgan in hrbtnega mozga, bolezni, ki so smrtnonevarne in lahko povzročajo trajno hiranje, ker napadajo organe velike funkcionalne važnosti ali notranje organe, ki so za obstanek nujni.

Pojavi kanke pri ženski se vsaj začetkoma od onih pri moškem ne razlikujejo bistveno. Kakršna je pač infekcija, t. j. čim krepkejši so gonokoki (pri sveži, močno tekoči kanki so gonokoki jako virulentni, pri kronični manj), tako se odceja tudi več ali manj gnoja, pri uriniranju skeli bolj ali manj; tudi po-

treba na vodo je večja ali manjša. Mnogo bolj pogostoma pa se zlasti pri mladih ženah v zakonu infekcija pritepe neopaženo; ne čutijo, da bi jih skelelo pri uriniranju; tudi se ne pritožujejo, da bi jih naganjalo na vodo; ne brigajo se, če se odceja nekoliko gnoja, ali pa mislijo, da je to beli tok.

To so slučajji, s katerimi ima zdravnik često opraviti in kateri izvirajo iz kronične kanke moških, ki je bila navidezno ozdravljena, moški pa so se bili oženili, ko je bila gonoreja še infekcijska.

Ker take gonoreje v nobenem oziru ne nadlegujejo ženske in se ta smatra za čisto zdravo, se niti ne lečijo. Da se pa tako gonoreja ne izboljša, je jasno; nasprotno — razširja se od svojega prvotnega lokalizovanega mesta, od vnanjih spolovil in sečnice na notranje spolne dele, na maternico, jajčni odvodnik, jajčnik in njih okolico, povsod povzročujoč vnetje, gnojenje in *skrčenje* (gubančenje). Zlasti za časa perila, ko je sluznica maternice jako rahla, zelo hiperemična ter nič kaj sposobna, da bi se branila proti invaziji različnih mikroorganizmov, se nudi gonokokom preugodna prilika, da pridejo nanjo z vagine.

Šele sedaj, ko se je bolezen približala notranjim organom in se jih lotila, začuti pacientinja neprijetne simptome bolezni: perioda, ki je bila preje brez bolečin, sedaj povzroča bolesti in se vrši neredno; ob porodu se pojavlja mrzlica in eventualno nastopajo bolezni v medenici, v križu ter opravičujejo sklep, da se je bolezen prijela organov, ležečih globoko v medenični notrini.

Socialno nevarnost pomenja kanka pri ženski tedaj, če si ta niti ni svesta, da je obolela; to pa takrat, če se v začetku bolezni pacientinja nič ne zmeni za minimalno odcejanje gnoja, in pa v kroničnem stadiju, ko se izprva hudo odcejanje gnoja reducira na neznatno množino. Kanka se torej zelo lahko razširja (po pacientih iz nižjih slojev, prostitutkah, pa tudi v višjih krogih) med širše plasti. —

Kanka se, kot rečeno, ne ozdravi gladko niti pri moškem niti pri ženski, temveč navadno prehaja — in zlasti, kadar se pojavijo komplikacije — v tisti nevarni kronični stadij, kateri traja lahko mesece in leta, in se da izlečiti le z železno potrpežljivostjo in bolestnim zdravljenjem. Ker pa se kanka tako dolgo vleče, ker jo vsako prekoračenje dijete vselej iznova recidivira, ker se mora zdravljenje vselej zopet iznova pričenjati in ker je zdravljenje samo zelo bolešno, pacient pa svojim strastem in poželenju po pitju in petju ne sme ustrezati, postane bolezen pacientu nadloga in muka, povzroča mu nervozno razdražljivost, melanholijo, ono duševno dispozicijo, katero imenujemo *seksualno nevrastenijo*.

Mnogo pripomore do te duševne alteracije dejstvo, da se pacient iz ozirom na pogosto recidivo kanke in možnost, da bolezen druga oseba naleze, boji oženiti in je torej prisiljen, da ostane samec.

Poleg psihične alteracije pa se ohrani še važne anatomske izpremembe spolovil kot posledica kanke.

1. *Semski odvodnik se zapre*. Če je gonorojično vnetje prešlo na obojestranske semenske odvodnike, se semski odvodniki često zamaše in seme,

proizvajano v modiču (Hoden), ne najde izhodišča; iz tega pa izvira začasna ali trajna nerodovitost (sterilnost), a ne samo to: pacient se zaveda napram svoji ženi, da je on zakrivil nesrečo, da je osamljena rodbina, in čuti se ponižanega; če pa ni oženjen, ga sterilnost ovira, da se oženi.

2. *Sečnica se zoži* — kar je jako navadna posledica kanke. Pacient opazi to šele, ko nastopajo težave pri odtoku semena. Hude zožitve povzročajo važne, smrtnonevarne komplikacije: hipno zadržavanje vode, kronični katarji mehurja in vnetja ledvic nastajajo. Zožitve se morajo zdraviti s počasnim raztezavanjem ali pa kirurgičnim potom.

3. *Sklepi obolijo*. Če akutna vnetja sklepov ne regresirajo popolnoma, pa vendar funkcijoniranje sklepov ostaja več ali manj ovirano — bodisi da samo ovirajo pregibanje in premikanje ali pa da sklepi popolnoma otrdijo.

Iz tega, kar smo povedali o kanki, sledi, da je to bolezen, ki je ne odpraviš kar tako, da bi skomizgnil z rameni, temveč da potrebuje skrbnega zdravniškega lečenja. Četudi pri vseh gonorejah ne nahajamo navedenih komplikacij, se dogaja to vendar v pretežni večini slučajev.

Kanko končno lahko tako-le označimo:

1. Kanka je samanasebi neznatna bolezen, le takoj iz začetka, ko se pojavi, jo je treba prav zdraviti.

2. Če se ne ravnaš po zdravnikovih navodilih, navadno prehaja v kronični stadij in se mora vsled tega, kakor tudi zaradi pogosto nastopajočih komplikacij in njih posledic, smatrati za jako nevarno bolezen.

3. Prav redkokedaj kanka povzroča smrt (vnetje osrčnika in hrbtne mozga).

Slavni francoski sifilidolog prof. Ricord navaja glede kanke naslednji stari izrek: „Četudi vemo, kdaj se je kanka začela, vendar ne vemo niti, kdaj se bo končala, niti, kako se bo mogla končati.“

Drugi tip spolnih bolezni je mehki čankar. Povzroča ga bacil Ducrey, kateri pronica v komaj vidne defekte kožne povrhnice in rane na spolovilu. Vidimo tedaj, da je čankar tudi infekcijska bolezen.

Prvega ali drugega dne po spolnem aktu zapazi pacient na spolovilu rdečkasto liso, kakor lečo ali bob veliko, s centralnim mozolčkom ali pa eno ali več rdečeobrobjenih uljes. Če jih ne lečiš, se povečajo proti periferiji, toda po preteku štirih ali petih tednov, ko je virulenca bacilova že močno pojenjala, izginejo zopet brez vsakih posledic. Mehki čankar je torej bolezen lokalnega značaja, ki pa ni prav huda. Neprijeten pa postane pacientu, če se razleze in razgnoji, ker tedaj lahko celi deli preglavke in glavice razpadejo. Če ne paziš na snago, bacil lahko iz prvotnega uljesa preide na sosedno okolico in ondi povzroča nova uljesa.

Druga neprijetnost je, da se bacil lahko zaleze v mezgovnico na spolovilu in v bezgavke v dimljah, iz česar nastaja vnetje mezgovnice in bezgavk. Slednje je znano z imenom *pavke*. Jako rado se to dogaja pri degeneriranih, slabo

hranjenih individijah, pri alkoholikih, nesnažnih osebah ali pri onih, ki se v tem času ne morejo vzdržati težkega dela ali mnoge hoje. Ker se pavke ognoje, jih je treba z zarezo odpreti, če ne se bolezen zavlačuje.

Vse te neprijetnosti se pa preprečijo, ako se takoj začetkoma lečiš.

Tretji tip spolnih bolezni je *trdi čankar trdnica* (Syphilis).

(Dalje sledi.)

Socialni boji slovenskih kmetov v srednjem veku.

(Nadaljevanje.)

Če pa kmetje niso verovali več v obljube svojih zemljiških gospodov, so verovali cesarju. Vanj so stavili svoje upanje, zakaj cesar Maks je bil med našim narodom popularen mož. Toda kmetje niso poznali diplomacije, ki dosega svoje cilje z zvijačo in lažjo. In diplomacija izrablja tudi besede vladarjeve. Zgodovina mnogo priča o tem. Že leta 1381. je angleški kralj nalagal kmete svoje dežele. Priborili so si zmago in izsilili od kralja listino, ki so jim jamčile svobodo. Komaj pa so se kmetje razšli, preklical je kralj vse, kar je podpisal; na ostuden način je prelomil svojo kraljevsko besedo in se strašno maščeval nad podložniki.

Dobrosrčni slovenski kmetje niso poznali zgodovine in ne diplomacije gospode. Cesar Maks je prijazno sprejel deputacijo slovenskih kmetov, ki so zahtevali „stare pravice“, poslušal je potrpežljivo njihove pritožbe in jim dejal: „Vrnite se lepo domov, povejte svojim, naj odlože orožje in se razidejo.“ On bo že ukazal gosposki, naj ne nalagajo ljudstvu novih bremen. Ostane naj, kakor je bilo.

Zimmermann, sloveči zgodovinar nemških kmetskih vojen, poroča, da so se dali kmetje zapeljati; razšli so se v dobrem mnenju, da se njihov položaj izboljša. Toda kmalu so spoznali varanje, in v aprilu 1515. je butnil krvav in strahovit upor na dan. Tri dolge mesece je trajala borba užaljenega človeštva. S silo se je poskušal osvoboditi suženj. Kmetje so oblegali gradove po vrsti. V nje se je zaprla neusmiljena gospoda. Nekateri pravijo, da je bilo po slovenskih deželah 80.000, drugi 40.000 ljudi v buni. Natančno se število ne da dognati. Padli so gradovi: Thurn, Raka, Mokronog, Polhovgradec, Čušperk, Mehovo itd. pred naskakujočimi uporniki. In kmetje sedaj niso prizanašali; tudi samostanom ne, ki jih je stavil kmet v eno vrsto z gradovi. Vendar niso bili tako krvoločni, kakor kriče mnogi zgodovinarji. Največ plemstva je padlo v boju; cilj kmetov je bil pokončati grad, izvor njegovega gorja.

Ropali in kradli pa kmetje niso; kvečjemu so pokončali in razbili, kar so dobili. Da pri takem uporu ni šlo brez preliivanja krvi, je umevno, dasi to ne opravičuje nikogar podtikati kmetom krvoločnost. Klasičen pa je bil slučaj Mehovske graščine.¹ Po osvojitvi gradu, kjer so se zbrani plemenitniki vrlo dobro branili in kjer jih je tudi nekaj padlo — kmetom se šteje v zlo, da so tu pometali trupla plemenitnikov čez grajski zid — so prisilili podložniki mater grajskega gospodarja in dve njeni hčeri, da so se preoblekle v kmetiško obleko, in jih odvedli na polje, naj poskusijo, kako težko je delo podložnika.

Na Koroškem so se gibali uporniki v Labodski dolini. Podložniki šentpavelskega opata so bili nekaki voditelji ostalih. 3000 kmetov je pristopilo k kmetski zvezi. Izvolili so si dva poveljnika, dva podpoveljnika in dva govornika. V Rojah, blizu Št. Andraža, je bilo središče upora. Kmetje so si hitro osvojili trdni Staridvor in razširili svojo oblast do Zilske doline. Plemstvo in duhovniki so vabili kmete s posebnimi razglasi k izstopu iz kmetske zveze. Rekli so jim, naj se vrnejo domov in pritožijo pri cesarskih komisarjih. Med tem pa se je plemstvo posvetovalo na petih zborovanjih, kako udušiti ustajo.

Gosposka armada, ki je štela 1584 mož, je končno zmagala kmete pri Staremdvoru.

Kranjski in štajerski kmetje so se nameravali združiti. Tega se je gospoda bala najbolj. Koroški plemenitniki so poslali 100 konjikov in 400 pešcev na pomoč, da se pri Celju prepreči združitev. V Kranj so poslali 400 jezdecev, ki naj bi zadržali gorenjske kmete.

Med tem je poslal cesar med podložnike svoje komisarje; kmetje so dovolili premirje, toda pogajanja so se razbila takoj, ker ni gospoda s premerjem hotela doseči drugega, kakor si pridobiti časa, da se zbere njihova in cesarska vojska. Iz tega vzroka niso hoteli dati kmetom nikakih garancij, da se izvedejo kake reforme. Prišlo je do bitke. Pri Brežicah je napadel deželni glavar Štajerske Žiga pl. Dietrichstein zbrano kmetsko vojsko. Cesarski vojski je tedaj načeloval Jurij Herberstein. Za tedanji čas je bila glavarjeva armada že velika. Štela je 850 jezdecev, osem zastav pešcev in nekoliko topov. Kmetje so se bili obupno hrabro. Njihove vrste so se naglo zmanjševale, zakaj zelo mnogo jih je padlo. Manjkalo jim je vojnega znanja, potrebne discipline in predvsem orožja. Bili so oboroženi ponajveč le z nerodnimi kosami, malimi meči in pa sekirami. Kar je bilo kmetov ujetih, so jih usmrtili. 176 kmetov so obsodili v Gradcu na smrt, 15 poveljnikov so obesili, nasadili na kole in na čvetero raztrgali. Zmagovalci se sedaj niso več menili zato, kako uvesti reforme in kakšne reforme, temveč požigali so kmetska poslopja. Ujete upornike so obešali najrajši na drevesa poleg kmetskih domov. Ko so se približale še cesarske čete, so se kmetje, kar jih je še ostalo skupaj, razkropili. Tudi gorenjski kmetje so se razšli in njihovi voditelji so ubežali na Benečansko.

¹ Glej tudi: A. Dimitz, Geschichte Krains.

Cesarskim poslancem,¹ ki so prišli sedaj med kmete, ti niso več verjeli in so ostali mlačni ter pasivni. Pa tudi plemstvo je bilo nezadovoljno nad temi poslanci in je sililo v to, da se kmete končno razoroži.²

Kmetje so bili premagani in pobiti. Toda misel na nov upor ni zamrla. Živela je dalje od generacije do generacije, dokler ni zopet prišel krvav, upa poln dan. Zakaj na maščevanje jih je neprestano opominjal uporni davek letnih 8 vin. od glave, ki ga je naložila gosposka podložnikom za kazen. Tolik znesek so vplačevali namreč kmetje v uporniško blagajno.

Pregled.

Socializem.

Bavarska socialna demokracija je imela 4. in 5. marca letos svoj strankarski zbor v Schweinfurtu. Prišlo je na zbor 95 poslancev iz 85 krajev. Stranka ima 199 političnih organizacij, v katerih se združuje 32.112 sodrugov. Stranka ima pet časopisov, ki se vsi lepo razvijajo. Zborova glavna naloga je bil novi organizacijski statut. Zbor je nadalje odločil, da nima stranka pri prihodnjih deželnih volitvah, ki se bodo vršile že po novem volilnem redu, sklepati z nobeno drugo stranko kakih kompromisov, temveč da ima nastopati povsem samostojno.

Mednarodni socialistični birô je imel 4. marca letos v Bruslju važno sejo. Posvetoval se je najprej o predlogu Vaillant glade stališča socialističnih strank ob vojnem času. Sklenilo se je, da stopijo v slučaju preteče vojne nevarnosti socialisti prizadetih dežel v ožjo zvezo, da se morejo pogovoriti o predpripravah za odpor; mednarodnemu birôju pa ostane v takem času še naloga uprizoriti primerno svetovno akcijo. Potem se je obravnaval predlog van Kola, kdo ima pravico biti zastopan na mednarodnih socialističnih kongresih in kako se ima tam glasovati. Sedaj je imela pristop vsaka narodnost in vsaka organizacija ne glede na svoj kvantitativni pomen. Po van Kolovem predlogu bi se imele smatrati za narodnost le take skupine, ki živi pod eno vlado. Temu so se pa uprli avstrijski, ruski in poljski sodrugi. Končno se je v principu pritrdilo van Kolovemu predlogu, toda s pripombo, da sme birô pripustiti kot posebne narodnosti

¹ Takozvani „Umreiter“. Glej članek I.

² O teh pritožbah pravi kranjski zgodovinar Dimitz doslovno: Wegen der Drohungen der Bauernschaft mit neuem Aufruhr drangen die Stände auf deren Entwaffnung und appellierten schließlich gegen die *ungetreue* Bauernschaft, auf die *keine Ehre noch Vertrauen steht*, an die Erinnerung der hundertjährigen Verdienste des Adels um die Dynastie. Im Falle der Not werde nur der „*fromme, getreue Adel*“ mit redlicher und mannhafter Hand und *nicht der ungetreue windische Bauer die Dynastie retten!*

tudi one skupine prebivalstva, ki streme po samostojnosti in katerih duševna skupnost je posledica dolgoletne zgodovinske tradicije. Število glasov se bo razdelilo med narodnostmi tako, da bo odločevala politična moč socialistične stranke, število članov stranke, strokovnih organizacij in zadrug. — Če bodo v prihodnje Jugoslovani apelirali na večje zastopstvo pri mednarodnih kongresih, se bodo morali združiti v nekako narodnostno skupino s skupnimi cilji. Čas prihaja, ko bodo morali tudi jugoslovanski socialisti začeti misliti na skupne interese in težnje.

Socialistični strankarski zbori. Zadnji čas so imeli socialisti mnogo strankarskih zborov, o katerih je vredno, da na kratko poročamo. O Veliki noči je zboroval *deželni strankarski zbor Nižje Avstrije* na Dunaju. Iz poročila posnemamo, da se je udeležila socialna demokracija v 45 občinah volitev. V 26 občinah je dosegla popolni ali delni uspeh. V 19 občinah je dosegla stranka znatne manjšine. Na Dunaju in v ostali Nižji Avstriji ima stranka 40 političnih društev in 629 strokovnih organizacij. Organiziranih pristašev se je izkazalo 90.373. Glavno glasilo politične organizacije „Volkstrübine“ ima 62.000 odjemalcev. Predmet glavne razprave na tem zboru je bila volilna reforma. — Pri zadnjih občinskih volitvah na Dunaju je bilo izvoljenih sedem socialistov v občinski svet. Priporili so si štiri nove mandate.

Ob istem času je zboroval v Kopenhagenu *enajsti strankarski zbor danske socialne demokracije*. 225 poslancev je zastopalo 29.651 organiziranih sodrugov. Predsednik stranke je poudarjal posebno, da so dobili strankarski kandidatje pri zadnjih volitvah v državni zbor danski 55.479 glasov; vsled tega je zmagala stranka s 16 poslanci. Pri zadnjih občinskih volitvah je zmagala stranka v 50 občinah s 155 mandati. V debati o prihodnjih volitvah v državni zbor so nekateri govorniki zahtevali, da se z nobeno stranko ne dela volilnih kompromisov. Strankarski zbor pa je vzprejel resolucijo, ki pravi, da imajo socialisti v onih volilnih okrajih, kjer stranka ne postavi svojih kandidatov, glasovati za radikalce, če se ti zavežejo, delati za splošno in enako volilno pravico. Vseh volilnih okrajev ima Danska 114; v 62 okrajih bodo kandidirali socialisti.

Norveška socialna demokracija je zborovala tudi meseca aprila. Stranka se nagiba k revizionizmu, kar so nekateri poslanci kritizirali. Kritiziralo se je tudi nekatere člane vodstva stranke, ki so se o priliki delitve Švedije in Norveške zavzemali za novega kralja. Zbor je tudi nekoliko revidiral program. Predlog, da se ima zahtevati ločitev cerkve od države, je bil *odklonjen*. Istotako tudi predlog, da ima vsakdo obiskovati ljudsko šolo. Stranka ima 16.500 organiziranih članov, kar je za mali norveški narod velika številka.

Istega meseca pa so zborovali tudi *holandski socialisti v Utrechtu*. Ta stranka ima 6816 organiziranih članov. Pri zadnjih volitvah — kakor trdi strankino poročilo — je združila stranka na svoje kandidate 65.000 glasov in je zmagala s sedem poslanci. Časopisje stranke se deli tako: centralno glasilo „Het Volk“ izhaja dnevno; enajst listov izhaja tedensko in dva mesečno enkrat. — Na zbor

je prišlo 170 poslancev. Strankarski zbor je razpravljajal o temi: Princip in praksa. To je bil novi naslov za marksizem in revizionizem. Strankarski zbor se je z veliko večino izrekel proti brezplodnemu lovenju za principi in se postavil na stališče revizionizma, t. j., izjavil je, da si hočejo holandski socialisti priboriti uspehe korakoma, v meščanski družbi, ne da bi se naslanjali samo na končne cilje socializma, katere imajo itak vedno pred očmi. Vsakdanje delo so stavili v prvo vrsto, v drugo pa cilj.

Tudi *belgijski socialisti* so zborovali v Bruslju meseca aprila. Tudi tu je predsednik zbora otvoril posvetovanje opozarjajoč na bližajoči se volilni boj. Zbora se je udeležilo 461 poslancev, ki so zastopali skupno 262 organiziranih skupin. Nekateri delegatje so kritizirali postopanje sodruga Anseela, ki je sklenil za prihodnje volitve za nekatere kraje z liberalci in krščanskimi demokrati volilni kartel; Anseela in drugovi so povdarjali, da je narekovala ta kartel politična potreba. Vse opozicijske stranke so edine v tem, da se mora vreči sedanja klerikalna vlada. Zbor je to postopanje odobril in sprejel po referatu Vanderwelda resolucijo, ki pravi, da se mora vlada, ako zmaga opozicija, najprej pečati s premembo volilnega reda na temelju proporcionalnega zastopstva.

Angleška delavska stranka je imela isti čas svoj strankarski zbor v Stocktonu. Stranka je pridobila pri zadnjih volitvah v angleški parlament 30 poslanskih sedežev. Poslanec Keir Hardie je izjavil: Nikoli še ni imela nobena stranka s 30 člani toliko vpliva. To ne prihaja od 30 glasov, s katerimi razpolaga stranka v parlamentu, temveč vpliv stranke temelji izven parlamenta. Stranka se je znatno pomnožila in je ustvarila v teku zadnjega leta 134 novih lokalnih skupin. Pripomniti je še treba, da je naložil zbor svojim poslancem, predlagati v zbornici, da se dá tudi ženam volilno pravo.

Iz teh kratkih poročil je posneti, da se socialna demokracija malih narodov, kakor so Danci, Švedi, Norvežani, Holandci, vedno bolj nagiba k revizionizmu, ker sicer ovira dogmatika dejansko silo in voljo po napredku. Besede umrlega Liebknechta: Če se izpremene politične in gospodarske razmere 24 krat na dan, bomo 24 krat menjali svojo taktiko! — prihajajo v veljavo. Šablonski socializem tudi pri najugodnejših razmerah ne more priti do uspehov. In to naj bi vedeli tudi Slovenci!

Književnost.

Ljudmila Poljanec: Poezije. Založil L. Schwentner v Ljubljani, 1906.

Med slovenskim ženstvom je bilo opaziti malo pesniških talentov. Bile so pri nas ženske pesnice, ali nad povprečno vrednost veselega Kranjca se jih je prerilo zelo malo. V zadnji dobi so se tudi pri Slovencih začele ženske intenzivneje pečati z lepo literaturo. Toda kake znamenitejše višine naše pesnice niso dosegle; izvzeti smemo le pesnico, znano pod psevdonimom *Márica II.*

Verzi *Ljudmile Poljanec* se tuptam precej prijetno beró. Večina njenih proizvodov pa nima večje pesniške vrednosti. Verzi so mnogokrat prisiljeni, brez poleta in globokejših misli. Saj je pa tudi individualna sila pesnice časih ginljivo revna. Posnema zelo rada *Zupančiča*, katerega doseči pa ji ni mogoče. Njene pesmi so pač ukovane v miljé, ki ga rode slovenski leposlovni mesečniki. In kdor se je udal tistemu podnebjju, je žrtvoval svojo individualnost. Sicer pa se mora priznati brez vsake bojzani, da je *Ljudmila Poljanec* še najboljša, kar jih uudi na tem polju sedanji čas.

A. P.

† Mila Vdovičeva.

Gospodična *Mila Vdovičeva* je umrla 15. junija v Ljubljani. Bila je prva in doslej edina sotrudnica „*Naših Zapiskov*“. V prvem letniku je priobčila prevod razprave *Ellen Keye*ve „*Ljubezen do domovine*“. Sodelovala je tudi pri „*Slovenskem Narodu*“ in pri tržaški „*Slovenki*“. Energična je bila, delavna in duševno jako samostojna. V svojem 25. letu je umrla za jetiko.

Robide.

Kaj tak bohotá robida?
Kaj se je tako razpregla?
Čuvaj se, kdor mimo hodiš:
rada bi ti v roko segla.

*

Korotan, nič se ne boji
Celo noč smo pili zate,
zdaj pa, brate,
več ne moremo; ti stoj,
sam si staro pravdo brani —
mi smo že dovolj — navdušeni.

Sv. Martin-Kompromisnik.

Pol ti, pol jaz —
pa bo obema mraz.

*

Duha upornik hočeš biti v čisli?
Ko pa si vsužnjil se svobodni misli.

*

Mirónavdahnjen, ljubezniv poet!
In pesnice njegove? — Sladoled.

*

Bože moj, čuj moj zaupni glas:
daj mi na glavo že sivih las,
daj pod lasé mi pogrošnih idej . . .
„?“ — Jaz bi že tudi slavil jubilej.

Juri Jager.

Opomba upravníštva.

 Ker se oglašajo novi naročniki, prosimo uljudno vse one,
 ki se ne mislijo naročiti, naj nam blagovolijo vrniti vsaj
 4. številko, ki nam je pošla. Pričakujemo obzirnosti
 in blagohotnega upoštevanja že večkrat ponavljane prošnje.

Socialna revija „Naši zapiski“

so postali tako važen mesečnik, da bi ga ne smelo nedostajati v nobeni čitalnici, da tudi posamezniki, ki se zanimajo za moderno socialno stremljenje, bi jo morali brati. Naročnina nanj za celo leto 3 K.